HISTORIE BASKETBALOVÉHO TÝMU UNCAS PRAHA V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ THE HISTORY OF BASKETBALL TEAM UNCAS PRAHA DURING INTERWAR PERIOD

T. Tlustý

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu, Katedra základů kinantropologie a humanitních věd

ABSTRACT

The presented article discusses the history of one of the best Czechoslovak basketball teams in interwar period. Uncas Praha was one of the Prague YMCA organization teams. In 1937 this team became the best Czechoslovak team. Since 1930 this position was occupied by team called YMCA Praha. The players of Uncas Praha became the Czechoslovak champions twice in the row. Thanks to many international matches and anglo-saxon origin of YMCA organization this team got much experience with this game. This team lost its position of the best Czechoslovak team when WWII was coming. The reason was that YMCA organization started to limit its activity. When this organization was canceled in 1943, all its sports teams disappeared. This team could never follow its successes from interwar period after it was renewed after the WWII.

Keywords: activity; matches; results; players; officials

SOUHRN

Předkládaná stat' pojednává o historii jednoho z našich nejlepších basketbalových týmů v počátku basketbalu v Československu. Mužstvo Uncas Praha bylo jedním z týmů pražské organizace YMCA. Toto mužstvo také přebralo v roce 1937 po týmu YMCA Praha pozici nejlepšího československého týmu. Hráči Uncas Praha se stali dvakrát mistry Československa. Díky řadě mezinárodních utkání a anglosaskému původu organizace YMCA získával tento tým velké množství herních zkušeností. Svoji pozici na československém vrcholu však začal tento tým ztrácet s blížící se 2. světovou válkou, kdy již organizace YMCA omezovala svoji činnost. V roce 1943 byla tato organizace rozpuštěna a s ní se samozřejmě vytratila i její veškerá sportovní družstva. Na své úspěchy z meziválečného období již tento tým po skončení 2. světové války a po svém obnovení nikdy nedokázal navázat.

Klíčová slova: činnost; utkání; výsledky; hráči; funkcionáři

Úvod

Moderní basketbal vznikl ve městě Springfield ve státě Massachusetts v USA v roce 1891. Odtud se začal poměrně rychle šířit po světě. Netrvalo dlouho a tato hra si našla cestu i do Československa. Roku 1897 bylo na Reálném gymnáziu ve Vysokém Mýtě odehráno vůbec první basketbalové utkání. Bylo to zásluhou učitele Karáska. Pravidla této hry však nebyla úplně stanovena a hráči zatím házeli míče na koše bez desek. Ke stanovení basketbalových pravidel došlo o rok později. O jejich vznik se zasloužil profesor Josef

Klenka.¹ Basketbal se zde však příliš neujal a k jeho výraznému rozšíření došlo až po roce 1918, a to zásluhou k nám pronikajícího sdružení YMCA.²

¹ Josef Klenka působil jako učitel na české reálce v Praze. Basketbal popsal roku 1898 v časopise Sokol.

http://telesna-vychova.studentske.eu/2008/03/historie-basketbalu_19.html

² Havlíčková, I. (2010). *Využití pohybových her v basketbalovém tréninkovém procesu mládeže*. (Bakalářská práce). Brno: Masarykova univerzita, s. 7.

Obrázek 1. Basketbalisté Uncas Praha: (zleva) Benáček, Chytil, Kříž, Chlumský, Šimek, Škoch, Vidlák
Figure 1. Uncas Praha basketball team: (from left) Benáček, Chytil, Kříž, Chlumský, Šimek, Škoch, Vidlák

Organizace YMCA³ se dostala do českých zemí s vracejícími se československými legionáři, kteří se s jejími pracovníky seznámili během 1. světové války.⁴

K založení samostatného Československého basketbalového svazu došlo v roce 1924 a jeho prvním předsedou byl zvolen František M. Marek.

Obrázek 2. Zápas Uncas Praha se Slavií Praha.
Figure 2. Match between Uncas Praha and Slavia Praha

Tato organizace sdružovala kolem 100 hráčů asi v 10 klubech. Počet aktivních hráčů a klubů však v této době příliš nevzrůstal.

Postupem času začala vznikat basketbalová mužstva na mnoha místech Československa, avšak velké oblibě se těšil především v Praze. Ředitelem místního sdružení byl právě F. M. Marek, který byl vyslán sdružením YMCA na studia do USA. V červenci 1927 se F. M. Marek vrátil zpět do Československa ze svých teoretických a praktických studií na tělovýchovné koleji ve Springfieldu ve státě Massachusetts⁵ a stal se velkým propagátorem této hry. F. M. Marek často psal o nových trendech v basketbalu a

velmi se zde zasloužil o jeho rychlejší vývoj.⁶

V rozvoji basketbalu v Československu byl však přelomový rok 1928, kdy byla v Praze postavena budova organizace YMCA (Palác YMCA) s vlastní tělocvičnou pro košíkovou. Basketbal se však hrál za hezkého počasí také na střeše této budovy.⁷ Předtím se hrál bez valného úspěchu hlavně na letních táborech YMCA.⁸

Vznik basketbalového týmu Uncas Praha

V této době navštěvovalo chlapecké oddělení YMCA několik 13 – 16 letých hochů, kteří hledali možnost zakotvení v některé z existujících skupin. Členství v nich ale bylo podmíněno kázní a poslušností, na které dohlížel starší vedoucí. Tito chlapci se nechtěli podřítit dosavadním zvyklostem a toužili po samostatném vedení. Jejich úmyslem bylo zřídit si vlastní skupinu. Nakonec však hrstka těchto chlapců prosadila svůj požadavek a do čela si zvolila ze svého středu chlapce, který nad ostatními vynikal nejen fyzicky, ale i organizačními schopnostmi, rozvahou a vtipem. Jmenoval se Ota Člupek.

³ Young Men's Christian Association (Křesťanské sdružení mladých mužů)

⁴ Bureš, P., Plichta, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu, s. 383.

⁵ Sport, roč. 1927, č. 8.

⁶ Protein, roč. 8 (červen 2006), s. 16.

⁷ Protein, roč. 8 (leden 2006), s. 29.

⁸ STAR, roč. 1934, č. 47.

Obrázek 3. Mužstvo Uncas v roli vedoucího týmu I. basketbalové ligy: (zleva) Trpkoš, Velenský, Pračka, Krása, Petrán, Bělehradský a Drvota. (Sezóna 1933/1934)

Figure 3. Uncas Praha as a leader of first basketball league: (from left) Trpkoš, Velenský, Pračka, Krása, Petrán, Bělehradský a Drvota (1933/1934 season)

Stejně jako ostatní skupiny toužili i tito chlapci dát své skupině jméno, které by nepostrádalo exotický nádech. Po dlouhém přemýšlení a návrhu svého předsedy Člupka přijali chlapci za svého patrona posledního Mohykána, po kterém pojmenovali svoji skupinu Uncas. Od svého patrona, rudého pána stepi, převzali nejen jméno, ale i klubovou barvu.⁹

YMCA byla vůbec divotvorným pramenem talentů. Její nejznámější chlapecké oddíly byly kromě Uncas (viz obrázek 1) Jiskra, Mohykán, Sázava a celá řada dalších.¹⁰

Cesta týmu Uncas Praha na republikový basketbalový vrchol

V roce 1932 se již seniorské družstvo Uncas zúčastnilo II. ligy. V této soutěži však hrál tento pražský tým pouze krátce, neboť se mu ji podařilo vyhrát. Tým Uncas tak postoupil v roce 1932 do první ligy, když ve finále zdolal Vůdce 24:23¹¹

⁹ Zatloukal, J. (1947). *Památník československé tělesné výchovy a sportu*. Bratislava: Nakladatelství Josef Zatloukal, s. 153.

¹⁰ Protein, roč. 8 (červen 2006), s. 17.

¹¹ Porovnáme-li skóre, kterého dosahovali basketbalisté v meziválečném období se současným, zjistíme, že hráči v meziválečném období dosahovali mnohem nižšího skóre. Zpočátku to bylo dané zněním pravidel a také tím, že hráči stříleli z dálky oběma rukama a neznali dribling ani dvojtakt. Utkání byla navíc vedena v poměrně pomalém tempu, protože mužstva, která neměla výškovou převahu, obvykle bránila zpomalováním hry. Využívala dlouhého driblingu a vracení míče zpět na svou polovinu. Teprve v roce 1930 se začalo střílet

(16:14).¹² Druhou ligu sice tento tým vyhrál po velmi těžkém boji, ale za svůj výkon vzbudil obdiv u všech basketbalových odborníků, kterých v YMCA nebylo málo. F. M. Marek již tušil, že by tento tým mohl převzít slávu na tehdejší dobu „neporazitelného“ týmu YMCA Praha.¹³

V roce 1933 reprezentoval Československo v basketbalu tým YMCA Praha,¹⁴ který porazil tým Itálie jak doma, tak i v Terstu, Benátkách a Miláně.¹⁵ Za YMCA hrál poprvé z týmu Uncas zapůjčený Trpkoš.¹⁶

Mužstvo Uncas (viz obrázek 2) muselo v této sezóně bojovat o udržení I. ligy. Ovšem každodenním tréninkem se zdokonalovalo a jeho výkonnost začala rychle na-

růstat. V nesnázích se tento tým navíc vždy mohl spolehnout na pevnou ruku svého předsedy Člupka.

Na mistrovství Čech v basketbalu pro rok 1934 se tým Uncas objevil ve skvělé formě a rozhodně nemusel řešit problém udržení v této soutěži. V jednom z prvních zápasů porazil tento tým mužstvo YMCA Praha II 17:16.¹⁷ Tým Uncas (viz obrázek 3) se v tomto ročníku stal na poměrně

jednou rukou. Výrazná změna pravidel se uskutečnila v rozmezí let 1933-45, kdy bylo přijato pravidlo určující útočícímu mužstvu časový limit, ve kterém musí dopravit míč na soupeřovu stranu hřiště. Úprava také přinesla pravidlo tří sekund a odstranění rozskoku ve středu hřiště po dosažení koše.

<http://www.inforama.cz/basket/hist/index.htm>

¹² Plichta, J. (1933). Košíková. In: *Almanach sportu a tělesné výchovy na rok 1933*. Praha: Expedice Almanachu sportu, s. 201.

¹³ Zatloukal, J. (1947). *Památník československé tělesné výchovy a sportu*. Bratislava: Nakladatelství Josef Zatloukal, s. 153-154.

¹⁴ YMCA Praha byl náš nejlepší basketbalový tým v meziválečném období. Od roku 1930, kdy se poprvé hrálo mistrovství ČSR, do roku 1936 se tento tým stal vždy mistrem republiky.

<http://sports123.com/bsk/mczs.html>

¹⁵ YMCA se velice snažila o zpopularizování této hry. Její tým dokonce podnikl řadu cest do ciziny za „propagací basketbalu“. Toto byla pravděpodobně jedna z nich.

STAR, roč. 1933, č. 17.

¹⁶ Protein, roč. 8 (červen 2006), s. 16.

¹⁷ STAR, roč. 1934, č. 45.

Obrázek 4. Uncas Praha – nejlepší Československý tým roku 1937
Figure 4. Uncas Praha – the best Czechoslovak basketball team of 1937

velkou část sezóny vedoucím a jediným neporaženým týmem v I. lize. Své prvenství ztratil až v sobotu 8. prosince. Tento hrací den nastoupil tým Uncas k utkání proti mužstvu YMCA Kladno, kterému se v této basketbalové sezóně příliš nevedlo. Jeho výhra 17:15 posunula do čela ligy první tým pražské YMCA. Pro tým Uncas znamenala tato prohra prakticky konec ambicí na celkové prvenství. Do konce ligy jim zbývalo odehrát dva velmi těžké zápasy, ve kterých ani vítězství by vinou horšího skóre nezaručovalo jistotu celkového prvního místa.¹⁸ Tým Uncas však prohrál i následující zápas proti Sokolu Praha. První půle sice nasvědčovala jejich převaze, skóre však bylo velmi vyrovnané. Basketbalisté Uncas vyhráli první půli 10:9. V druhé půli však zcela dominoval Sokol, který celý zápas vyhrál 23:20.¹⁹

Ani v následujícím roce se týmu Uncas Praha nepodařilo dosáhnout vysněného ligového titulu. V této sezóně sice toto mužstvo porazilo jednoho ze svých největších konkurentů v boji o mistra Čech – Strakovu akademii 27:17, ale celkové první místo v této soutěži obhájil jejich největší konkurent – YMCA Praha.²⁰

Na úplném konci sezóny si chtěl tým Uncas spravit chuť a vyhrát závěrečný turnaj sezóny. YMCA Praha totiž pořádala „Turnaj čtyř týmů“. Ani zde se však mužstvu Uncas nepodařilo zvítězit. Turnaj ovládl pořádající tým před Strakovou

akademií. Mužstvo Uncas se tak muselo spokojit se třetím místem.²¹

Ani tento neúspěch neodradil tento tým od vytouženého cíle – stát se basketbalovým mistrem ČSR. V sezóně 1934/1935 dosáhl tento tým velkého zlepšení. V jeho řadách již hráli mladí a technicky velmi dobří hráči. Velkou výhodou byl i fakt, že v týmu Uncas hráli dva velcí a tělesně velmi zdatní obránci.²²

Díky zařazení basketbalu do programu Olympijských her v Berlíně začaly týmy hrát přípravné zápasy a turnaje. Jedním z nich byl i turnaj ve Strakově akademii. Zápas Uncas proti pražskému Sokolu byl však přerušen za stavu 2:2 pro déšť.²³ Dobře hrající tým Uncas však v další fázi turnaje neváhal a v zápase proti Sokolu Karlín zvítězil 17:8.²⁴ V dohrávce kola, kterou byl zápas Uncas proti Strakově akademii, se však tomuto mladému týmu příliš nedařilo. Strakova akademie, která nakonec ovládla i celý turnaj, porazila Uncas 28:9.²⁵

Sezónu 1936/1937 předcházely dva turnaje.

Obrázek 5. Uncas Praha a tým Lotyšska
Figure 5. Uncas Praha and national team of Latvia

První z nich byl tradiční turnaj pořádaný Sokolem Praha, který vyhrálo mužstvo Uncas před Sokolem

¹⁸ STAR, roč. 1934, č. 50.

¹⁹ STAR, roč. 1934, č. 51-52.

²⁰ STAR, roč. 1935, č. 1.

²¹ STAR, roč. 1935, č. 11.

²² STAR, roč. 1936, č. 8.

²³ STAR, roč. 1936, č. 20.

²⁴ STAR, roč. 1936, č. 21.

²⁵ STAR, roč. 1936, č. 23.

Obrázek 6. Uncas Praha – nejlepší Československý tým roku 1938.
Figure 6. Uncas Praha – the best Czechoslovak basketball team of 1938

Praha a YMCA Praha.²⁶ Druhou přehlídkou před zahájením ligových zápasů, které začaly hned po Novém roce, byl 3. ročník turnaje o pohár dr. V. Rajtory. Pořadatelem a držitelem poháru z roku 1935 byl tým YMCA Praha. Předcházející turnaj v pražském Sokole však nenásvědčoval tomu, že by YMCA Praha obhájila prvenství.²⁷ Turnaje se zúčastnily čtyři týmy. Vítězem se stal tým Uncas před Sokolem Praha a YMCA Praha.²⁸

Také střetnutí týmů Uncas Praha a YMCA Praha v rámci I. ligy dopadlo vítězně pro tým Uncas. To bylo poprvé, kdy mužstvo Uncas v lize porazilo „nepřekonatelný“ tým YMCA Praha. To je také patřičně motivovalo. Hráči začali ještě více trénovat a hráli basketbal s mnohem větší chutí.²⁹

Mistrem I. ligy a mistrem Čech se stal poprvé tým Uncas Praha (viz obrázek 4). Celkové vítězství si však jeho hráči plně zasloužili. Nehráli však příliš hezký, zato ale maximálně účinný basketbal. Rovněž nastříleli nejvíce bodů v lize.³⁰

V roce 1937 se konalo mistrovství Evropy v lotyšské Rize. Devátého ledna sehrál tým Uncas v pražské YMCA zápas proti mistrům Evropy z Lotyšska (viz obrázek 5). Z Uncas nejeli na mistrovství Evropy Picek a Trpkoš, a tak bylo mužstvo poměrně oslabeno. Nastoupilo ve složení Labohý, Bartoníček, Klíma, Kozák, Schollar a Prokop a skončilo na sedmém místě.³¹ Mistrem Evropy se stal tým Litvy, ve kterém ale hráli tři

hráči pocházející z USA, kteří prošli americkou basketbalovou školou.³²

Před samotným zahájením sezóny vše nasvědčovalo tomu, že tým Uncas neobhájí mistrovský titul a mistrem Čech pro sezónu 1937/1938 se stane poprvé mužstvo Strakovy akademie. V kvalifikačním turnaji Strakova akademie porazila všechny soupeře. Do finále o celkového mistra Československa postoupily kromě Strakovy akademie Sokol Brno I, Sokol Královo Pole a Uncas Praha. Ze Slovenska se neúčastnil nikdo z důvodu pozdního vypsání mistrovství a

kvůli problémům s registracemi. Sokol Královo Pole navíc na finále nepřišel. Bylo jasné, že o titul mistra ČSR se rozhodne v zápase Strakova akademie – Uncas Praha. Mužstvo Uncas své tempo zvyšovalo po celý zápas. Strakova akademie se vyčerpala v první polovině během úvodního velkého náporu. Ve chvíli, kdy ztratila vedení, ztratila i klid. Hráči týmu Uncas v nejdůležitějším zápase sezóny porazili Strakovu akademii 24:19 a obhájili mistrovský titul (viz obrázek 6).³³ To však bylo naposledy, co se některý z týmu YMCA stal mistrem Československa. Týmy YMCA začaly s blížící se 2. světovou válkou značně omezovat svoji činnost a v roce 1943 bylo toto sdružení rozpuštěno.³⁴

Závěr

Účelem tohoto článku je nastinit průřez vývoje jednoho z našich nejúspěšnějších basketbalových týmů v meziválečném období. Tým Uncas Praha, který vznikl na konci dvacátých let 20. století, se velmi rychle probodoval do první basketbalové ligy. V letech 1937 a 1938 se mu podařilo postoupit na finálový turnaj o mistra Československa, který následně vyhrál. V jeho řadách působilo velké množství reprezentantů. Trpkoš, který byl prvním z nich, poprvé reprezentoval Československo již v roce 1933. Dalšími skvělými hráči hrajícími za tento tým byli Josef Klíma, dr. Kozák nebo dr. Bartoníček.³⁵

²⁶ STAR, roč. 1937, č. 13.

²⁷ STAR, roč. 1936, č. 49.

²⁸ STAR, roč. 1937, č. 13.

²⁹ Zatloukal, J. (1947). *Památník československé tělesné výchovy a sportu*. Bratislava: Nakladatelství Josef Zatloukal, s. 153.

³⁰ STAR, roč. 1937, č. 13.

³¹ Protein, roč. 8 (červen 2006), s. 16.

³² STAR, roč. 1937, č. 20.

³³ STAR, roč. 1938, č. 15.

³⁴ <http://hk.ymca.cz/ymca-cr.php>

³⁵ Ladislav Trpkoš byl jedním z nejlepších evropských obránců této doby. Josef Klíma nechyběl u žádného velkého úspěchu tohoto týmu. Dr. Kozák a dr. Bartoníček byli skvělí střelci a technici hrající v tomto týmu.

Ve chvíli, kdy se tým Uncas stal mistrem Československa, stala se československými reprezentanty většina jeho hráčů. I díky nim se do Československa dostala řada nových herních prvků.

Úspěšnost tohoto týmu byla zřejmě dána původem organizace YMCA, pod kterou toto mužstvo spadalo, a cestou, kterou se YMCA dostala do Československa. YMCA se do našich zemí dostala z USA, kde také basketbal, za jejího výrazného přispění, vznikl. Organizace YMCA ve Spojených státech amerických také finančně podporovaly československá sdružení, která se tak mohla rychle rozvíjet. Bohužel velice málo dostupných informací o této organizaci se týká financování sportu, takže není jasné, kolik YMCA utratila na rozvoj svých basketbalových týmů.

Veliký podíl na úspěšnosti tohoto týmu mělo pravděpodobně kvalitní zázemí. Organizace YMCA vystavila v Praze Na Poříčí Palác YMCA, ve kterém byla tělocvična vhodná právě pro hraní basketbalu. Za hezkého počasí mohli hráči navíc trénovat i na střeše této budovy. Toto zázemí tak jistě přitahovalo dospělé i mládež.

Kromě toho měl jistě tento tým i kvalitní trenéry s řadou zahraničních zkušeností. YMCA totiž vysílala své pracovníky do mezinárodních učilišť a ředitel pražské YMCA byl vyslán do Springfieldu ve státě Massachusetts, kde basketbal vznikl. Po svém návratu se stal velkým propagátorem této hry.³⁶

Nemalou výhodou týmu Uncas Praha byla jistě i skutečnost, že se jeho vedení nebránilo přílivu nových členů. V roce 1934 měl tento tým již 60 řádných členů, kteří pěstovali basketbal ve dvou seniorských a dvou dorosteneckých mužstvech.³⁷

Vzhledem k tomu, že tým Uncas byl jedním z týmů YMCA, a ta byla organizací s anglosaským původem, začal i tento tým s blížící se 2. světovou válkou omezovat svoji činnost. V roce 1943 byla československá organizace YMCA, a s ní samozřejmě i tým Uncas, rozpuštěna. Po jejím obnovení již bohužel nikdy nedokázala tato organizace na své basketbalové úspěchy navázat.

Je obdivuhodné, jak úspěšný byl tento tým, když vezmeme v potaz, že tělesná výchova a sport nebyly hlavní náplní organizace YMCA.

Prameny a literatura

Archivní fondy

1. Národní archiv Praha. Fond YMCA. Karton 4.
2. Archiv YMCA v České republice.

Zatloukal, J. (1947). *Památník československé tělesné výchovy a sportu*. Bratislava: Nakladatelství Josef Zatloukal, s. 154.

³⁶ NA Praha, fond YMCA, č. kartonu 4, signatura 8.

³⁷ Zatloukal, J. (1947). *Památník československé tělesné výchovy a sportu*. Bratislava: Nakladatelství Josef Zatloukal, s. 153-154.

Periodika

1. Protein, roč. 8 (2006), roč. 12 (2010).
2. Sport, roč. 1927, 1928, 1929.
3. STAR, roč. 1928 - 1938.
4. Tep pražské YMCY, roč. 1 (1928) – 12 (1940).

Literatura

1. Bosák, E. a kol. (1969). *Stručný přehled vývoje sportovních odvětví v Československu. Díl I*. Praha: Olympia.
2. Bureš, P., Plichta, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu.
3. Havlíčková, I. (2010). *Využití pohybových her v basketbalovém tréninkovém procesu mládeže*. (Bakalářská práce). Brno: Masarykova univerzita.
4. Marek, F. M. (1938). *Nácvik moderního basketballu*. Praha: Vydavatelské oddělení YMCA.
5. Perútka, J. (1982). *Malá encyklopédia telesnej výchovy a športu*. Bratislava: Šport.
6. Plichta, J. (1933). Košíková. In: *Almanach sportu a tělesné výchovy na rok 1933*. Praha: Expedice Almanachu sportu.
7. Procházka, K. (1984). *Olympijské hry*. Praha: Olympia.
8. Šimák, P. (1985). *Historie československého basketbalu v číslech (1932 - 1985)*. Praha: Basketbalový svaz ÚV ČSTV.
9. Tlustý, T. (2012). *Tělesná výchova a sport v organizacích YMCA a YWCA v meziválečném Československu*. (Diplomová práce). České Budějovice: Jihočeská univerzita.
10. Zatloukal, J. (1947). *Památník československé tělesné výchovy a sportu*. Bratislava: Nakladatelství Josef Zatloukal.

Internet

1. <http://hk.ymca.cz/ymca-cr.php>
2. <http://www.inforama.cz/basket/hist/index.htm>
3. <http://www.sports123.com/bsk/mczs.html>
4. http://telesna-vychova.studentske.eu/2008/03/historie-basketbalu_19.html

Mgr. Tomáš Tlustý

FTVS UK Praha

José Martího 31

16252 Praha 6

tlusty.tomas@seznam.cz